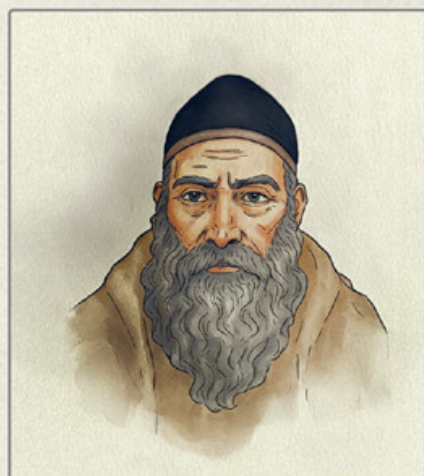


Artur R. Juszczak



Polski ŻYD -anatomia nazwy

Artur R. Juszczak

Polski ŻYD **– anatomia nazwy**

Pochodzenie, recepcja i nowa definicja
kłopotliwego etnonimu

Kraków 2026

Nota od autora

Niniejszy ebook stanowi integralny fragment tryptyku tematycznego (Juszczak, Artur R. 2026. *Żyd w kręgach absurdu. Tryptyk historyczno-etymologiczny*), składającego się z trzech komplementarnych części tworzących spójną całość merytoryczną i metodologiczną

Publikowany tekst został wyodrębniony decyzją autora w celu samodzielnej prezentacji wybranego zagadnienia badawczego. Autor niniejszej publikacji posiada pełnię autorskich praw osobistych i majątkowych zarówno do całego opracowania, jak i do wszystkich jego części składowych.

Wydanie fragmentu w formie autonomicznej publikacji elektronicznej ma charakter w pełni autoryzowany i pozostaje zgodne z obowiązującymi normami prawa autorskiego oraz standardami etyki akademickiej. Publikacja nie stanowi przedruku nieuprawnionego, autoplagiatu w znaczeniu naruszenia cudzych praw ani reprodukcji wymagającej odrębnych licencji wydawniczych.

Artur R. Juszczał

Tytuł: *Polski Żyd – anatomia nazwy. Pochodzenie, recepcja i nowa definicja
kłopotliwego etnonimu*

Seria wydawnicza: „Zabójcze Słowa”.

Publikacja stanowi wyodrębnioną część książki: *Żyd w kręgach absurdu.*
Tryptyk historyczno-etymologiczny. (Kraków: Domarton 2026)

Recenzja naukowa: ks. dr hab. Mirosław Michalski, prof. ChAT

Redakcja i korekta stylistyczna: Iwona Hardej

Redakcja techniczna: Aleksandra Budzińska

Korekta: Sara Pieszka

Projekt okładki i ilustracji: Hanna Kiszka

Skład i łamanie tekstu: Sandra Holona-Biegun

Konwersja na czytniki: Szymon Bolek

Wydanie pierwsze, wersja elektroniczna.

Kraków 2026

© Copyright by Artur R. Juszczał

ISBN: 978-83-975840-2-0

Autor zachowuje wyłączne autorskie prawa osobiste i majątkowe do niniejszej publikacji oraz całego opracowania, którego stanowi ona część. Jakiegolwiek rozpowszechnianie, reprodukcja lub przetwarzanie całości bądź fragmentów publikacji wymaga uprzedniej zgody autora, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez obowiązujące przepisy prawa cytatu i dozwolonego użytku naukowego.

Spis treści

Nota od autora 5

Wprowadzenie 9

1. 'Żyd' u zarania polszczyzny 13

2. Recepcja etnonimu 'Żyd' w języku polskim 27

3. 'Żyd' w oczach Żydów i nie tylko 37

4. Etymologia i definicja etnonimu 'Żyd' 43

5. Zmierzch starożytnej Judei i etnonimu 'Judejczyk' 49

Konkluzje 57

Bibliografia 63

Wprowadzenie

Słowo ‘Żyd’ nigdy nie było bezbarwne. Wymawiane głośno, od zawsze elektryzowało słuchaczy. Od początku też w jego odbiorze dominowało zabarwienie negatywne, gdyż Żydzi, którzy osiedlali się na terenach polskich, zawsze byli mniejszością etniczną, budzącą silne kontrowersje. Antagonizmy budowane były na wielu płaszczyznach: kulturowej, ekonomicznej, etnicznej, a także religijnej. Przyczynek religijny stanowił stałą podniechęć dla judeofobii. Podstawowe zarzuty na tle religijnym inspirowane były lekturą treści Nowego Testamentu. Polskie przekłady biblijne zainicjowały manierę nazywania starożytnego Judejczyka potoczną średniowieczną nazwą – ‘Żyd’. W ten sposób winą za zabicie Jezusa Chrystusa i oskarżenia o wrogość wobec apostołów zostały scedowane z Judejczyków z Judei na Żydów w Polsce. Dla średniowiecznych skrybów i nowożytnych redaktorów różnica pomiędzy Judejczykiem z początku I wieku a znanym im Żydem mogła być oczywista. Jednak z biegiem czasu pamięć o niuansach biblijnej leksyki zanikła, a pisane słowa były powielane. Polski egzoetnonim ‘Żyd’ wyparł z biblijnych tekstów endoetnonim ‘Judejczyk’. Siła anachronizmu i judeofobii była tak

wielka, że maniera ta przetrwała do dziś, przenosząc się z biblistyki do dyskursu historycznego i antropologicznego. W niepamięć odchodzą fantazmaty o profanacji hostii, mordach rytualnych i zatrutowaniu studni, ale mowa nienawiści pozostała. W kościołach nie cytuje się deklaracji *Nostra aetate*, ale teksty o Żydach, którzy zabili Jezusa, pojawiają się cyklicznie. Najbardziej dotkliwa jest ignorancja środowiska naukowego, które bagatelizuje problem. Zdaniem antropologów Polska XXI wieku to paradygmat paradoksalnego antysemityzmu bez Żydów i antysemitów. Za słabnące, ale wciąż aktywne uprzedzenia odpowiedzialny jest jedynie antysemityzm w postaci kodu kulturowego żerującego na pokładach pamięci kulturowej i wiedzy przekazywanej w formie transmisji międzypokoleniowej (Nowak, Kaprański, Niedźwiedzki 2025, 135). Jacek Nowak (Nowak 2017, 65 i 67–68) akcentuje, że Żydzi zostali w Polsce upamiętnieni, ale nie są już pamiętani; pamięć o nich nie przedostała się do młodszych pokoleń. Trudno odnaleźć ślady postpamięci, które pozwoliłyby na rekonstrukcję spójnej opowieści.

Kierując się badaniami antropologów, uważam, że nagonka na polski antysemityzm to pogoń za cieniem dawnych czasów. Pozostała jedynie irracjonalna judeofobia osadzona w kodzie kulturowym z jego silnymi stereotypami. Oprócz aspektów mnemonicznych istotną rolę odgrywają antyżydowskie ikony, pośród których naczelną rolę pełni Żyd-bogobójca. Anachroniczne lokowanie terminu 'Żyd' w odległej starożytności to katalizator kodów nienawiści.

Dlatego też dochodzenie w sprawie etnonimu 'Żyd' stało się dla mnie pilnym wyzwaniem badawczym. Znajomość jego recepcji miała i ma niebagatelny wpływ na kształtowanie postaw i wydawanie osądów. Postaram się zatem rozwiązać problemy badawcze niezwyklej wagi.

Pierwszy z nich dotyczy datowania najstarszych wzmianek na temat Żydów zawartych w staropolskich rękopisach. Następny dotyczy tendencji zapisu treści o Żydach w polskich przekładach biblijnych z XVI wieku. Kolejny problem badawczy odpowiada na pytanie o recepcję słowa 'Żyd' w przestrzeni rodzimej nauki, z uwzględnieniem dzieł polskich i przekładów z języka angielskiego. Poruszę również problem

różnicy zdań na temat weryfikacji żydowskiej tożsamości. W ramach rekapitulacji procesu badawczego zaprezentuję ścieżkę etymologiczną terminu 'Żyd' i jego uniwersalną definicję. Wywody zwieńczone zostaną analizą filarów tożsamości starożytnego Judejczyka, który stanowi etymon nazwy 'Żyd'.